

Онищак Г.

– кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Ужгородського національного університету

УДК 81'37:81-13

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНОГО
АНАЛІЗУ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗЛА В УКРАЇНСЬКІЙ,
АНГЛІЙСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ**

У статті визначено методологічні принципи зіставно-типологічного аналізу іменників на позначення зла в українській, англійській та французькій мовах. Запропоновано новий підхід до встановлення та розкриття системно-структурної організації лексико-семантичної групи “Зло” у далекоспоріднених мовах на основі методики формалізованого аналізу лексичного та семного складу слів. Теоретично обґрунтовано розроблену методику матричного аналізу лексичних одиниць на позначення зла та їхнього типологічного зіставлення для виявлення спільних та відмінних рис.

Ключові слова: зіставно-типологічний аналіз, системно-структурна організація, лексико-семантична група, формалізований аналіз, лексичний та семний склад, матриця.

Онищак Г.

– кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры английской филологии Ужгородского национального университета

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ СОПОСТАВИТЕЛЬНО-
ТИПОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ,
ОБОЗНАЧАЮЩИХ ЗЛО, В УКРАИНСКОМ, АНГЛИЙСКОМ И
ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ**

В статье определены методологические принципы сопоставительно-типологического анализа имён существительных, обозначающих зло, в украинском, английском и французском языках. Предложен новый подход к раскрытию системно-структурной организации лексико-семантической группы “Зло” в неблизкородственных языках на основе методики формализованного анализа лексического и семного составов слов. Теоретически обоснована разработанная методика матричного анализа лексических единиц, обозначающих зло, и их типологического сопоставления с целью выявления общих и отличительных черт.

Ключевые слова: сопоставительно-типологический анализ, системно-структурная организация, лексико-семантическая группа, формализованный анализ, лексический и семный состав, матрица.

Onyshchak H.

– Candidate of Science (Linguistics), Senior Lecturer, English Philology Department, Uzhhorod National University

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF CONTRASTIVE TYPOLOGICAL
ANALYSIS OF THE NOUNS
DENOTING EVIL IN UKRAINIAN, ENGLISH AND FRENCH**

The article determines methodological principles of contrastive typological analysis of the nouns denoting evil in Ukrainian, English and French. It introduces a new approach to disclosing the system and structural organization of the lexico-semantic group “Evil” in distantly related languages with the help of formalized analysis of the words’ lexical and seme stocks. The application of matrix analysis of the lexical units denoting evil and their typological comparison for the purpose of revealing their common and distinctive features are theoretically justified.

Key words: *contrastive typological analysis, system and structural organization, lexico-semantic group, formalized analysis, lexical and seme stocks, matrix.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується тенденцією до аналізу певних ієрархічно організованих структурних угруповань мовного лексикону, які репрезентують та систематизують різні фрагменти знань про навколишній світ і дають змогу пояснити механізми їхнього конструювання у свідомості носіїв мов (Ю. Д. Апресян, Ф. С. Бацевич, І. О. Голубовська, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, А. В. Корольова, М. П. Кочерган, О. С. Кубрякова, М. L. Murphy, J. I. Saeed, M. Stubbs, A. Wiezbicka та ін.). Переорієнтація мовознавчих досліджень на семантичний ґрунт зумовила необхідність розробки нових методик, пов'язаних із проблемою моделювання дійсності мовними засобами, із залученням методів інших наук, зокрема й математики, логіки, статистики і т. д. (Н. В. Іваненко, А. А. Лучик, М. М. Пещак, Т. В. Сорока, М. П. Фабіан, M. Danesi, E. Lelakova, A. Ortiz, E. Zierer).

Дослідження лексичної семантики слів у зіставному аспекті дає можливість виявити взаємозв'язок мови і культури, співвідношення мови й свідомості, мови й мислення, визначити культурні коди, які містять суспільно значущу інформацію, представлену вербально. Окрему проблему становить вивчення універсальності та національно-культурної специфіки членування дійсності представниками різних лінгвокультур за допомогою сегментів, квантів, фрагментів тощо (Н. Д. Арутюнова, Т. В. Радзієвська, В. Comrie, C. Goddard). Одним із таких фрагментів лексики української, англійської та французької мов виступає лексико-семантична група "Зло", яка є невід'ємним конститутивним елементом картини світу та суспільства, оскільки визначається як морально-світоглядна категорія, що важливо для розуміння національно-культурної ідентичності народів, виділення їхніх ціннісних орієнтирів, набору етичних і суспільних еталонів та норм.

Аналіз останніх досліджень. Зіставним дослідженням окремих понять і груп лексики присвячено ряд наукових праць, тематика яких охоплює вивчення "успіху" в англійській та українській (Н. Герцовська), аксіономенів на позначення системи цінностей в англійській, французькій та українській (Т. Сорока), "God / Бога" в англійській та українській (Т. Нікульшина), "засобів пересування" в англійській, німецькій, російській, українській (В. Тарасова), "кризи" в українській та англійській (Н. Засанська) тощо. Незважаючи на значну кількість праць, у яких представлено лексикографічне зіставлення, підхід до типологічного вивчення лексики потребує подальшої розробки з орієнтацією на її системний характер.

Метою дослідження є науково обґрунтувати методіку дослідження лексичної семантики іменників на позначення зла в українській, англійській та французькій мовах, а також розкрити методологічні засади їхнього зіставно-типологічного аналізу.

Ця мета конкретизується в таких завданнях: 1) розробити й охарактеризувати процедуру формалізованого аналізу лексичної семантики іменників на позначення *зла* в трьох далекоспоріднених мовах; 2) визначити методологічні принципи їхнього зіставно-типологічного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність вивчення явищ лексико-семантичної системи зумовлена її комплексною структурою, неоднорідністю елементів та зв'язків між ними, що вимагає застосування нових методів і прийомів досліджень. Зіставне мовознавство кінця ХХ – початку ХХІ століття відзначається поліпарадигмальністю [3, с. 228], що передбачає переважання інтеграційних тенденцій та використання різних наукових течій у проведенні лінгвістичних досліджень, які є перспективним для істотного розширення їхніх горизонтів [3, с. 230].

Дослідження системно-структурної організації лексико-семантичної групи “*Зло*” в сучасних українській, англійській та французькій мовах проводиться за методикою формалізованого аналізу лексичної семантики, яка ґрунтується на органічному поєднанні власне лінгвістичних та структурно-математичних методів. Мовний аналіз у поєднанні з математичною теорією множин дозволив глибше розкрити семантику лексичних одиниць на позначення *зла* в досліджуваних мовах, виділити особливості семного складу, виявити співвідношення між словами та їхніми лексичними значеннями і провести комплексне дослідження лексико-семантичної групи “*Зло*” як фрагмента мовної картини світу українців, англійців та французів.

Основи формалізованого аналізу для дослідження лексичної семантики в Україні вперше були сформульовані фахівцями з відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України на чолі з М. М. Пещак [6] та продовжені її послідовниками [5]. Побудова лексико-семантичної групи із залученням формалізованих методик дослідження забезпечує чіткість і поетапність структурування знань про феномен *зла*, відображених у лексичних значеннях іменників української, англійської та французької мов. Запропонований у роботі підхід базується на формальному, суто мовному критерії – віднесеності слів, які аналізуються, до однієї частини мови – іменника [5, с. 19].

Структура і система української, англійської та французької літературних мов найповніше представлені в тлумачних словниках, які виступають “моментальними знімками постійно поновлюваної і рухомої мови” [1, с. 8]. У нашому дослідженні системних відношень слів на позначення *зла*, їхнього місця та ролі в сучасних українській, англійській та французькій мовах саме тлумачні словники виступають джерельною базою фактичного матеріалу, а дефініції досліджуваних слів у словнику служать базою для опису їхніх значень, де кожне окреме тлумачення представляє одне із значень досліджуваного слова. Лексикографічне визначення є не лише аналізом (розподілом), але й синтезом (єдністю).

Воно дозволяє робити висновки про те, як слова та поняття розумілись у процесі історичного розвитку соціуму, вивчити історію наукової думки та пізнання людиною навколишнього світу.

Структурування лексики на позначення *зла* в українській, англійській та французькій мовах передбачає визначення її системно-структурної організації, виділення її лексичного та семного складу, внаслідок чого відбувається поділ досліджуваної лексики на лексико-семантичні угруповання та встановлюються певні синтагматичні й парадигматичні зв'язки між ними.

Формалізований аналіз лексичної семантики лексичних одиниць на позначення *зла* в досліджуваних мовах здійснено у п'ять послідовних етапів:

1) за допомогою суцільного аналізу тлумачних словників досліджуваних мов здійснювалася процедура збору фактичного матеріалу. З найавторитетнішого тлумачного словника української, англійської та французької мов [4; 7; 8] виписано іменники, у формулах тлумачення яких містяться експліцитні та імпліцитні вказівки на форми і засоби передачі *зла* (*шкода, облуда, проява, змій, примара, гординя, гарячка, страхіття, чорт, хаос, трагедія, зневага, перекір; crack, spirit, villainy, scandal, passion, mischief, trouble, fall, stroke, rage, trick, charge, offence, countenance, grief, dissolution; travail, fortune, coup, mort, rencontre, pratique, épreuve, ordure, ruine, peine, mal, censure, aigreur, trouble, hauteur, défaut, effort, crise, difficulté* тощо). На основі одержаної нами картотеки аналізуються кількісний та якісний склад досліджуваних слів;

2) виділено лексичний та семний склад іменників на позначення *зла* в українській, англійській та французькій мовах за допомогою методики компонентного аналізу та процедури ступінчастої ідентифікації. У такий спосіб змодельовано матрицю. Матричний метод представлення семантичних відношень між іменниками на позначення *зла* розглядаємо як метамову для опису досліджуваних об'єктів аналізу, а саму матрицю у вигляді таблиці, з одного боку – моделлю семантичних зв'язків та семантичної структури лексики – з іншого. У ній фіксуються семантичні зв'язки між лексичними одиницями на позначення *зла* у вигляді стовпчиків та рядків однакової довжини, де знаком (◇) представлено співвідношення слів та їхніх значень. Списки формальних ознак у матриці як по вертикалі, так і по горизонталі, впорядковано за спадною, що сприяє максимальній концентрації слів у одному з її кутів і протиставленню цього кута протилежному по діагоналі як найменш заповненому. Місця іменників на позначення *зла* в матриці строго фіксовані: слова з найвищим і середнім ступенем полісемії розташовані в густо заповнених її частинах, а з низьким ступенем та моносемічними – в рідко заповнених місцях. Разом із тим функціональне навантаження мають як заповнені, так і незаповнені клітини, а також віддалі між співвідносними словами та напрям їхнього розміщення;

3) застосовуючи процедуру кількісних підрахунків, фрагмент

досліджуваної лексики за кількістю значень ділимо на групи (слова з найвищим, середнім, низьким ступенем полісемії та моносемічні), а весь семний масив розбиваємо на підмножини залежно від частоти вживання сем (поліфункційні, середнього ступеня функціональності та монофункційні);

4) за допомогою описового методу було здійснено лінгвістичне спостереження, узагальнення та наукову інтерпретацію мовних фактів у процесі лексико-семантичного аналізу іменників на позначення *зла* в кожній із досліджуваних мов;

5) за допомогою зіставно-типологічного методу виявлено спільні та відмінні риси системно-структурної організації лексико-семантичної групи “*Зло*” в українській, англійській та французькій мовах. Міжмовне зіставлення іменників на позначення *зла* в досліджуваних мовах здійснюється шляхом зіставлення матриць, укладених внаслідок вивчення семантики *зла* в кожній із мов за ступенем полісемії та характером їхнього семного складу. За матрицею, в якій повною мірою представлено ступінь багатозначності іменників на позначення *зла* та характер взаємозв'язків між ними, вивчаємо співвідношення досліджуваних слів у межах виділених груп, а також сем, виокремлених в їхніх лексичних значеннях, у межах виділених підмножин.

Таким чином, формальні ознаки, які використовуються при визначенні зіставляваних лексико-семантичних груп “*Зло*”, містять як інтегральні, так і диференційні ознаки досліджуваних понять, визначаючи характер *зла*, його місце в українській, англійській та французькій мовних картинах світу, способи його прояву, засоби реалізації, особливості усунення чи подолання, його причини та наслідки, а також суб'єкти та об'єкти, які є безпосередніми його носіями.

Висновки. Матрична репрезентація лексичної семантики іменників на позначення *зла* в українській, англійській та французькій мовах дала можливість усебічно охарактеризувати структуру їхніх лексичних значень, виділити ступінь їхньої семантичної спорідненості, розкрити характер функціональності сем, які в межах досліджуваних слів також утворюють структуру, так само як і лексичні одиниці. Комплексне зіставне дослідження *зла* із застосуванням матриці дозволило визначити місце і роль кожної лексичної одиниці в семантичному просторі досліджуваних мов, виділити найсуттєвіші їхні характеристики, співвідношення між досліджуваними словами та їхніми значеннями, виділити типи зв'язків між ними, а також виявити семантичні закономірності формування фрагментів лексики на позначення *зла* в досліджуваних мовах.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в залученні до розкриття семантики *зла* інших груп лексики як далекоспоріднених, так і неспоріднених мов.

Література

1. Апресян Ю. Д. Прагматическая информация для толкового словаря. *Интегральное описание языка и системная лексикография: Избранные труды.* Москва: Языки русской культуры, 1995. Т. 2. С. 135–154.

2. Голубовська І. О. Лінгвістика ХХІ століття: нові осмислення і підходи. *Інтернет-комунікація в діяльності інститутів сектору безпеки: теоретико-прикладний аспект*: монографія. Київ, 2013. С. 200–224.

3. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине ХХ века (опыт парадигмального анализа). *Язык и наука конца 20 века* / под ред. акад. Ю. С. Степанова. Москва, 1995. С. 144–238.

4. Словник української мови: у 11 т. / І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка. 1970–1980.

5. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: монографія. Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 1998. 255 с.

6. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики / Н. Ф. Клименко та ін. Київ: Наукова думка, 1982. 250 с.

7. Grand Larousse de la Langue Française: en 7 vol. / sous la direction de L. Gilbert, R. Lagane, G. Niobey, avec le concours de H. Bonnard, L. Casati, A. Lerond. Paris: Larousse, 1986. 6528 p.

8. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / chief ed. J. Murray. London: Oxford University Press, 1963.

Slabouz V.

– *Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Department of Foreign Languages, Donbas State Teachers' Training University*

Budnyk S.

– *Bachelor's Degree Programme Student, Department of Philology (English and German Languages), Donbas State Teachers' Training University*

UDC 811.111'373.46

AMERICAN SLANG VS BRITISH SLANG

The paper presents the brief analysis concerning two types of English slang – its American and British variants. In the paper the peculiarities and generalities of American slang and British slang are analysed. The paper represents rather interesting information on etymology of the word "slang", characterises different definitions of the notion "slang", determines common and distinctive features of the two types of slang, outlines the major types of word-formation of American and British slangs. It is paid particular attention to the plane of slang content as the meaning of a slang word or a slang phrase contains rich emotive component and is an active member of a stylistic opposition.

Key words: *slang, American slang, British slang, etymology of word "slang", peculiar features, slang word, slang phrase.*

Слабоуз В.

– *кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету*

Будник С.

– *студентка ІV курсу англо-німецького відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету*

АМЕРИКАНСЬКИЙ СЛЕНГ VS БРИТАНСЬКИЙ СЛЕНГ

У статті представлено стислий аналіз стосовно двох типів англійського сленгу – його американського та британського варіантів. У статті проаналізовано особливості та загальні риси американського сленгу та британського сленгу. Автори презентують досить цікаву інформацію про етимологію слова «сленг», характеризують різні визначення поняття